

## ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 930.85:061.1(477.83)

**Панько О. І.,**кандидат історичних наук, доцент кафедри  
соціально-гуманітарних дисциплін,  
Львівський інститут економіки і туризму  
(Україна, Львів), oksana-panko@ukr.net**Діяльність культурно-просвітницьких організацій  
у м. Городок у другій пол. XIX – першій пол. XX ст.***Використані архівні матеріали, які висвітлюють історію культурно-освітнього життя міста, діяльність українських культурно-просвітницьких товариств.**Висвітлюється історія культурно-просвітницьких, релігійних, економічних організацій та товариств, що діяли в м. Городок Львівської області в другій пол. XIX – першій пол. XX ст.**Аналізується діяльність найбільшої з-поміж українських культурно-просвітницьких організацій – «Просвіти». При читальнях «Просвіти» функціонували бібліотеки, театральні гуртки, хори, проводилися публічні виступи з нагоди національних, релігійних свят, зачитувалися реферати, присвячені актуальним проблемам політичного, національного, господарського життя.**Висвітлюються освітні товариства, зокрема, у першій половині XX ст. Українське педагогічне товариство, товариства «Рідна школа», тощо.**Досліджуються релігійні організації м. Городка, а також товариства тверезості, що активно виступали на захист нації від згубного впливу алкоголю та куріння.**Ключові слова:* Городок, історія, національне життя, культурно-просвітницькі організації.

Історія невеликого міста Городка відображає найважливіші події, процеси національного, соціального, економічного життя, що відбувалися в Галичині упродовж століть. Городок історично був і є пов'язаний з Львовом (29 км), хоча перша письмова згадка про Городок походить з 1213 р., більше ніж на сорок років раніше ніж Львів. У Галицько-Волинському літописі про Городок згадується також у 1227, 1235 рр. у зв'язку з вторгненням польсько-угорських феодалів у Галицьке князівство та боротьбою князя Данила Романовича за Галицький трон [2, с. 208].

Місто було споруджене за зразком інших міст Галицько-Волинського князівства, мало вигляд фортеці, оточеної річкою Верещицею, ставами та важкодоступними болотами. У другій пол. XIV ст. галицькі землі були захоплені Польщею, тоді ж в Городку збудовано замок, який, щоправда, згідно виявлених історичних джерел, не відбив жодного ворожого нападу. У місті також часто бував король Владислав Ягайло (любовив слухати солов'їний спів), у 1389 р. надав Городку Магдебурзьке право та всі пов'язані з ним привілеї, у 1419 р. надав фундацію костелу, у 1429 р. підтвердив фундацію існуючого тут вже півстоліття францисканського монастиря [9, с. 454]. Тут Ягайло 1434 р. помер, його серце залишилося у стіні францисканського костелу, похований у Кракові [10, с. 320]. В історії Городок також відомий перемогою українсько-російського війська над польським у 1655 р.

З-поміж наукової літератури щодо історії м. Городок, насамперед, варто назвати книгу Р. Горака [1] та рукописні праці Л. Світенка [3; 4; 5; 6], у яких досить ґрунтовно висвітлені історичні події в м. Городку до першої пол. XX ст. Важливі факти соціально-економічного, культурного життя міста другої пол. XIX – першої пол. XX ст. висвітлені польськими дослідниками [7; 8; 9; 10]. Водночас, недослідженою є діяльність культурно-просвітницьких організацій у Городку в другій пол. XIX – першій пол. XX ст.

Метою статті є на основі архівних джерел, наукової літератури висвітлити діяльність культурно-освітніх організацій та товариств, що діяли в Городку в другій половині XIX – першій половині XX ст. У статті використані архівні матеріали, які висвітлюють історію соціально-економічного, культурно-освітнього життя міста, діяльність національних, культурно-просвітницьких товариств.

В другій половині XIX ст. населення Городка складало приблизно рівномірно поляки, українці та євреї, що опосередковано підтверджує існування перед Першою світовою війною у Городку трьох футбольних команд: української, польської та єврейської. У різні часи, українські команди мали назви «Січ», «Бойтур»; польські – «Гвезда», «Сокул», «Ягельонія»; єврейська – «Гапоель» [3, с. 14]. У 1929 р. в м. Городку налічувалося 10 682 мешканців. З-поміж громадських інституцій функціонувала Повітова Каса Хворих, Дім убогих. Крім цього було товариство купців, цехи: шевців, ковалів, різників. Торги відбувалися у четвер, а ярмарки в понеділок після свята Божого Тіла і 14 вересня. Діяли фабрика дахівок, цегельня, млини, управа льону, оліярня [8, с. 655–656]. Упродовж 1927–1928 рр. виникло товариство «Сільський господар», а також «Відродження», що активно виступали на захист нації від згубного впливу алкоголю та куріння [6, с. 10].

На початку XX ст. Городок був настільки сполонизований і просякнутий наскрізь москвофільськими симпатіями, що будь-які спроби організувати тут філію товариства «Просвіта» були марними. Якщо товариство «Просвіта» засноване ще у 1868 р., то в Городку його філія утворилася лише у 1909 р. Це було пов'язано з відкриттям гімназії 1909 р., коли сюди прибули учні, професори та їх родини, що значно збільшило кількість національно свідомих людей у місті [1, с. 46]. Ініціатором створення в Городку філії «Просвіти» став доктор Лонгин Озаркевич, відомий галицький адвокат. Установчі збори відбулися 1 квітня 1909 р., на які зібралося близько 60 чоловік (людей могло бути й більше, але в останню хвилю москвофіли відмовили надати просторе приміщення) [1, с. 46]. Головою городоцької філії «Просвіти» був обраний о. Михайло Цар, парох Мавкович, заступником – Лонгин Озаркевич.

Упродовж першого року своєї роботи філія відзначилася плідною роботою, у звіті зазначалося: «створено Читальні Просвіти в Братковичах, Артишіві, Бартатові, Стоділках, Зушицях. Делегати Філії брали участь майже в кожних загальних зборах Читалень і навіть в засіданнях Виділів Читалень». Філія закупила площу під будівництво власного дому на що зібрала біля 700 корон [19, арк. 20].

Зусиллями філії в повіті відкривалися нові читальні. Перша світова війна привела до того, що всю просвітнянську роботу сплюндрували москвофіли. Читальня відновила діяльність після війни у 1921 р. Відомо, що у травні 1925 р. її головою був учитель Гавришук Степан [20, арк. 1]. При читальнях «Просвіти» функціонували бібліотеки, театральні гуртки, хори, проводилися публічні виступи з нагоди національних, релігійних свят, зачитувалися реферати, присвячені актуальним проблемам політичного, національного, господарського життя.

Так, на зборах товариства 8 грудня 1924 р. були присутніми 170 осіб з місцевих делегатів читалень і громад. На них, зокрема, п. Стернюк у своєму рефераті пояснив, що таке кооперація, її суть і значення в господарському житті народу, а зокрема, про значення кооперації для українського народу. В. Бабій в рефераті про Рідну Школу вказав на значення «своєї школи, та на спосіб удержання українських приватних шкіл, на konieczність удержання існуючих вже шкіл та на потребу заснування нових». Він закликав до заснування в кожній громаді Комітетів Рідної Школи, метою яких було б збирати пожертви на потреби українського приватного шкільництва, о. Е. Роздольський заохочував до читання та поширення часописів [21, арк. 8]. У звіті за 1934 р. зазначається: «У бібліотеці книжок *красного письменства (повістей, оповідань, поезій) – 216, господарського змісту – 7, популярно-наукового змісту – 22, порадників, словарів, каталогів – 2, дитячих – 18, театральних – 1. Прочитано протягом року – 124–130 книг. «Сагайдачний» – 15 разів, «Мазепа» – 37, «Сотниківна» – 44. Читало книжки 25 осіб. Старших осіб цікавили більше оповідання воєнні і спомини, а молодших оповідання фантастичні. При читальні організовано театральний гурток. Його керівником і режисером є о. д-р. Цегельський, Протягом року дав вистав «Пасхальна Драма» [20, арк. 2].*

У Городку діяли також москвофільські осередки, – так, на Заставському передмісті існувала читальня ім. М. Качковського. У ній в 1936 р. було «правдивих членів – певних 25 чоловік», проукраїнськи налаштованих осіб в звіті за 1936 р. названо ворогами, які «навіть зложили свою Просвіту зараз таки коло нашої читальні», зазначалося також, що «на Львівському передмісті це гірше – там Дім дуже загрожений зі сторони українства», у зв'язку з чим просили Головну Управу Товариства у Львові допомогти [15, арк. 9]. 1939 р. Головна Управа Товариства ім. Михайла Качковського прийняла постанову про припинення діяльності читальні у Городку на Заставському передмісті [15, арк. 16].

Діяла москвофільська читальня імені М. Качковського на Львівському передмісті Городка. Архівні матеріали свідчать, що існували конфлікти між москвофілами та проукраїнськи налаштованим місцевим населенням, зокрема, 24 листопада 1934 р. українці

вибили шибки вікон читальні. Москвофіли у своїх документах зазначали, що українці пробували хитрістю забрати дім читальні в свої руки і в тій цілі намагалися масово вписатися у члени, однак не вийшло [18, арк. 44]. Крім того, вказувалося, причиною занепаду читальні стали економічні труднощі, оскільки членами читальні були практично селяни–малоземельники чи збіднілі міщани [18, арк. 50]. В результаті, у січні 1936 р. львівське керівництво видало постанову про ліквідацію читальні на Львівському передмісті [18, арк. 82]. Характерно, що москвофіли у документах нічого не вказували про утиски з боку польської адміністрації.

У 1910 р. у м. Городку почало свою діяльність товариство «Сокіл» – на основі статуту «затвердженого рескриптом Високої ц.к. Міністерії внутрішніх справ з 13 квітня 1906 р. зівольє Старшина Товариства гімнастичного «Сокіл» у Львові на заснування Філії в Городку Ягайлонським. 9 лютого 1910 р.» – підтвердив голова товариства Микола Боберський та комітет засновників товариства [13, арк. 1]. Товариство мало назву «Пожарна філія львівського Товариства гімнастичного «Сокіл» в Городку Яг.». Головою «Сокола» у Городку був Микола Боберський. Підтримував товариство д-р Степан Біляк, адвокат в Городку Яг. У 1927 р. Старшиною Товариства «Сокіл» в Городку Яг. був інженер Роман Паламарчук, тоді товариство складалося з трьох відділів: 1) секція гімнастично–руханкова; 2) аматорський гурток; 3) м'ячева дружина [16, арк. 34]. Щороку перед зеленими святами і 1 листопада члени товариства «Сокіл» прибирали і закріплювали могили січових стрільців, на Зелені Свята з усіх церков міста йшли велелюдні процесії з десятками вінків, які несла молодь, що прибула до Городка з цілого Городоцького повіту [4, с. 17].

Городоцький осередок «Сокола» ліквідували у травні 1934 р. – безпосередньо після інциденту на Зелені Свята на місцевому кладовищі – соколів звинуватили, що вони співали протидержавні пісні. Учасники організації зазнали репресій – ревізій та арештів. Згодом колишні соколи зорганізувалися у спортивну секцію при товаристві «Рідна Школа» в Городку [16, арк. 87].

Функціонували в Городку освітні товариства – відомо про відділ педагогічного товариства у Городку (виник 9 грудня 1877 р.). В першій половині ХХ ст. в місті діяло Українське педагогічне товариство, товариства «Рідна школа», товариства опіки над дітьми, курси вивчення рідної мови і історії [6, с. 9]. В 1923 р. постійно діяв двомісячний курс української мови для учнів польських шкіл і 2 відділи для неписьменних. У Городку певний час діяв «Кружок Товариства Прихильників Освіти» – зокрема, у 1935 р. [14, арк. 11]. У 1910 р. відкрили бурсу (гуртожиток) для селянських дітей, в якій проживало 14 учнів з 1–го класу гімназії та 4–го класу народної школи. Наглядав за нею гімназійний катехит о. О. Чернецький, а починаючи з 1911 р. філія розпочала роботи по будівництву власного дому, вартість якого виносила 20 тис. корон [1, с. 48].

У Городку діяли також релігійні організації, наприклад, у 1926 р. було засновано Марійську Дружину для учнів середньої школи (гімназії) в Городку під титулом Покрову Прсв. Богородиці і св. Йосафата. Також діяв Марійський Союз для учнів гімназії під покровом св. Володимира. У лютому 1927 р. засновано

Марійську Дружину Панночок непорочного Зачаття Прсв. Діви під покровом св. Ольги [17, арк. 35]. У 1928 р. для учениць народної школи було засновано Марійський Кружок Учениць ім. св. Предислави–Сфросини княжни Полоцької [17, арк. 66]. У Городку діяв Марійський Кружок Введення в храм Преч. Діви Марії, заснований 1938 р. для хлопців та дівчат при школі 3 ступеня на Заставському передмісті, духовним провідником якого був о. Омелян Квіт [17, арк. 52]. При церкві Благовіщення у 20–30-х рр. діяв монастир сестер–служебниць, які виховували сиріт. Також при храмі діяло Братство тверезості, в пам'ять цієї важливої події біля церкви було встановлено пам'ятник – хрест Братства тверезості. Основним організатором Братства тверезості в м. Городку був священик Лев Трещаківський, ініціатор створення антиалкогольних товариств у Галичині. 1927–1928 рр. виникло також товариство «Відродження», що активно виступало на захист нації від згубного впливу алкоголю та куріння [6, с. 10].

Окупаційна політика Польщі викликала опір українців Городка та повіту і привела багатьох із них у підпільні організації, що боролися за визволення краю. Трагічним був напад на пошту в Городку 30 листопада 1932 р., організований організацією українських націоналістів (ОУН), який став відомий у всій Галичині. Події відбувалися в будинку суду, де знаходилася скарбова каса. Напад не вдався, 24 грудня 1932 р. Василя Біласа та Дмитра Данилишина було страчено в сумнозвісній львівській тюрмі Бригідки. В пам'ять про героїв після здобуття Україною незалежності щороку проводяться поминальні панахиди та пам'ятні віча, біля будинку (нині райдержадміністрація) встановлено пам'ятник.

У Городку був створений повітовий «Комітет допомоги голодуючим» у радянській Україні в 1932–1933 рр., до складу якого увійшли священики УГКЦ, члени церковного Братства, «Просвіти», «Сокола», Союзу Українок, ОУН, «Рідної школи» та ін. Влаштували благодійні концерти, вистави, речові безпрограшні лотереї, збирали гроші на вулиці. В неділю на людних вулицях і Ринковій центральній площі, біля церков Благовіщення, св. Івана та св. Миколая, біля кінотеатру «Гвезда» стояли пари: хлопець тримав запечатану скриньку чи металеву банку для пожертв, а дівчина – щит, прикрашений блакитно–жовтими стрічками, або кошничок з квітами. Тому, хто кидав гроші в скриньку, дівчина чіпляла на груди бант зі стрічок, або давала квітку. Зерно і крупу збирали чоловіки в мішки, ходячи по хатах господарів Львівського, Заставського, Черлянського передмість та навколишніх сіл. Зібране з Городка перевозили в Допомоговий Комітет у м. Львові. Однак, як відомо, радянські прикордонники не пропустили жодної допомоги голодуючим у Велику Україну. В церквах Городка та городоцького повіту відправлялися панахиди за упокій жертв Голодомору [5, с. 18].

Варто також відзначити, що упродовж століть під польським та австрійським пануванням місто було осередком господарського життя повіту, тут активно розвивалося рибальство, виробництво льону. Тут функціонувала низка фінансових, добродійних товариств, зокрема, у 1878 р. діяли: Городоцька повітова каса позичкова, пожежна охорона, городоцький відділ Товариства взаємної допомоги приватних урядників, єврейське товариство добродійності, «Черлянське

товариство підтримки хворих при фабриці паперу Товариства акційного в Черлянах», (існувало з 1870 рр.) [11, арк. 15]. На поч. ХХ ст. в Городку діяло «Товариство залічкове та ощадності Надія». Метою його діяльності було постачання членам за визначений процент грошей, потрібних для обороту в господарстві, землеробстві, торгівлі, промислі чи ремеслі за допомогою спільного кредиту усіх членів [12, арк. 1]. Функціонувала також гуманітарна інституція – «Дім убогих», що надавала притулок на старість «підупалим мешканцям». Він був утримуваний з «фундушу убогих», закладеного королем Сигізмундом Августом у 1566 р. Товариство «Фундуш позичковий для промисловців та рукодільників» також мав швидше гуманітарну мету, ніж фінансову [7, с. 68].

Під час російсько–більшовицької окупації за 20 місяців 1939–1941 рр. у Городку та Городоцькому районі арештували, депортували і знищили тисячі людей. У жовтні 1939 р. почалося тотальне вивезення української інтелігенції, після розправи над інтелігенцією «визволителі» приступили до винищення найбільш свідомих українців, насамперед, членів «Просвіти», «Сільського господаря», гімназійної молоді та їх родин, навіть тих, хто читав газети [1, с. 59]. Влітку 1944 р. радянські війська знову прийшли в Галичину. Друге встановлення радянської влади супроводжувалося відновленням масового вивезення галичан до Сибіру [5, с. 17]. З відновлення незалежності України в Городку активізувалося національне життя, відновилися діяльність «Просвіти», створені нові культурно–просвітницькі товариства.

Таким чином, культурно–просвітницькі, економічні організації і товариства міста висвітлюють буденне життя та завдання, які ставила перед собою українська громада міста. Необхідно ґрунтовно досліджувати різноманітні аспекти історичного минулого Городка – його національне, соціально–економічне, духовне життя тощо. Подальше вивчення цієї теми із залученням нових історичних джерел дозволить поглибити знання історії краю, а також популяризувати її засобами туризму. Для цього необхідно підготувати та поширювати монографічні дослідження, історико–краєзнавчі нариси, туристичні путівники про Городок та його околиці.

#### Список використаних джерел

1. Горак Р. Городок: історико–краєзнавчий нарис [Текст] / Р. Горак. – Львів: Каменяр, 1995. – 78 с.
2. Історія міст і сіл Української РСР і двадцяти томах. Львівська область / головна редакційна колегія: Тронько П. Т. (голова), Бажан М. П., Білодід І. К. та ін. – К., 1968. – 978 с.
3. Світенко Л. Вулиці Городка [Рукопис]. – Городок: Городоцький історико–краєзнавчий музей. 2010. – 25 с.
4. Світенко Л. Меморіал «Борцям України». [Рукопис]. – Городок: Городоцький історико–краєзнавчий музей. 2010. – 21 с.
5. Світенко Л. Російсько–більшовицька окупація. [Рукопис]. – Городок: Городоцький історико–краєзнавчий музей. 2010. – 23 с.
6. Світенко Л. Товариство «Просвіта». [Рукопис]. – Городок: Городоцький історико–краєзнавчий музей. 2010. – 12 с.
7. Falkewich Karol. Monografia powiatu Gorodeckiego. Godek. Nakładem Godeckiej Rady powiatowej za marszałkosta Adolfa br. Brunickiego, 1896. – 140 s.
8. Ksienga adresowa Polska dla handlu, przemyslu, rzemiosl i rolnictwa, 1929.
9. Rankowski Grzegorz. Ziemia Lwowska. Przewodnik krajoznawczo–historyczny po Ukrainie Zachodniej. Czesc III. – Pruszkow, 2007. – 465 s.
10. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajow slowianskich / Pod redakcyą Filipa Sulimierskiego, Bronisława



Chlebowskię, Wladyslawa Walewskiego. Tom II. – Warszawa: Nakladem Filipa Sulimierskiego i Wladyslaw Walewskiego, 1881. – 927 s.

11. ЦДІА України у м. Львові. – Ф.146. – Оп.58. – Спр.73 (Зведення староств про наявність товариств на їх територіях) Г – 3. – 97 арк.

12. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.3927 (Листи крайового суду в м. Львів про впис до реєстру товариства «Товариство залікове і ошедносці – Надзея» в м. Городку). – 2 арк.

13. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.4024 (Листи жителів м. Городок з проханням про впис до реєстру пожежної філії львівського гімнастичного товариства «Сокіл» там же статут). – 20 арк.

14. Там само. – Ф.309. – Оп.1. – Спр.74 (Переписка з Бродським староством міста Львова про надання статуту, обрання нових складів членів правління та з ін. питань). – 20 арк.

15. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.313 (Інформації, листування й інші матеріали про організаційну, фінансово-господарську діяльність читальні на Заставському передмісті в Городку та її розв'язання). – 24 арк.

16. Там само. – Ф.312. – Оп.1. – Спр.256 (Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність товариства у місцевості Городок Ягайлонський). – 107 арк.

17. Там само. – Ф.508. – Оп.1. – Спр.55 (Анкети, звіти, листи про діяльність марійських дружин, кружків, союзів у місцевостях на літеру «Г» Львівської єпархії). – 102 арк.

18. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.326 (Газетні повідомлення, звіти й інші матеріали про організаційну, фінансово-господарську та пропагандистську діяльність читальні на «Львівському передмісті» в Городку). – 115 арк.

19. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1937 (Листування з філіалом в м. Городок про заснування читалень, скликання зборів, нарад, зміну статутів та інші організаційні питання. Т.І). – 41 арк.

20. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1944 (Звіти, протоколи, списки та інші матеріали про діяльність читальні в місті Городок). – 69 арк.

21. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1940 (Протоколи загальних зборів та засідань членів філіалу в місті Городок). – 103 арк.

### References

1. Gorak R. Gorodok: istoryko-krajeznavchij narys [Tekst] / R. Gorak. – L'viv: Kamenjar, 1995. – 78 s.

2. Istorija mist i sil Ukrai'ns'koi' RSR i dvadcaty tomah. L'vivs'ka oblast' / golovna redakcijna kolegija: Tron'ko P. T. (golova), Bazhan M. P., Bilodid I. K. ta in. – K., 1968. – 978 s.

3. Svitenko L. Vulyci Gorodka [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 25 s.

4. Svitenko L. Memorial «Borejam Ukrai'ny». [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 21 s.

5. Svitenko L. Rosijs'ko-bil'shovyc'ka okupacija. [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 23 s.

6. Svitenko L. Tovarystvo «Prosvita». [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 12 s.

7. Falkewich Karol. Monografia powiatu Gorodeckiego. Grodek. Nakladem Grodeckiej Rady powiatowej za marszalkostwa Adolfa br. Brunickiego, 1896. – 140 s.

8. Księga adresowa Polska dla handlu, przemyslu, rzemiosl i rolnictwa, 1929.

9. Rankowski Grzegorz. Ziemia Lwowska. Przewodnik krajoznawczo-histeryczny po Ukrainie Zachodniej. Czesc III. – Pruszkow, 2007. – 465 s.

10. Słownik geograficzny Krolestwa Polskiego i innych krajow slowianskich / Pod redakcyą Filipa Sulimierskiego, Bronislaw Chlebowskię, Wladyslaw Walewskiego. Tom II. – Warszawa: Nakladem Filipa Sulimierskiego i Wladyslaw Walewskiego, 1881. – 927 s.

11. CDIA Ukrai'ny u m. L'vovi. – F.146. – Оп.58. – Спр.73 (Зведення староств про наявність товариств на їх територіях) Г – 3. – 97 арк.

12. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.3927 (Листи крайового суду в м. Львів про впис до реєстру товариства «Товариство залікове і ошедносці – Надзея» в м. Городку). – 2 арк.

13. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.4024 (Листи зhyteliv м. Городок з проханьям про впис до реєстру позhezhnoi' filii' L'vivs'kogo gimnastychnogo tovarystva «Sokil» tam zhe statut). – 20 арк.

14. Там само. – Ф.309. – Оп.1. – Спр.74 (Переписка з Brods'kym starostvom міста L'voва pro nadannja statutu, obrannja novyh skladiv chleniv pravlinnja ta z in. pytan'). – 20 арк.

15. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.313 (Informacii', lystuvannja j inshi materialy pro organizacijnu, finansovo-gospodars'ku dijaj'nist' chytal'ni na Zastavs'komu peredmisti v Gorodku ta i'i' rozv'jazannja). – 24 арк.

16. Там само. – Ф.312. – Оп.1. – Спр.256 (Zvity, protokoly, lystuvannja ta inshi materialy pro zasnuvannja i dijaj'nist' tovarystva u misceivosti Gorodok Jagajlons'kkyj). – 107 арк.

17. Там само. – Ф.508. – Оп.1. – Спр.55 (Ankety, zvity, lysty pro dijaj'nist' marijs'kyh družhyn, kruzhkiv, sojuziv u misceivostjah na literu «G» L'vivs'koi' jeparhii'). – 102 арк.

18. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.326 (Gazetni povidomlennja, zvity j inshi materialy pro organizacijnu, finansovo-gospodars'ku ta propagandysts'ku dijaj'nist' chytal'ni na «L'vivs'komu peredmisti» v Gorodku). – 115 арк.

19. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1937 (Lystuvannja z filialom v m. Gorodok pro zasnuvannja chytalen', sklykannja zboriv, narod, zminu statutiv ta inshi organizacijni pytannja. T.I). – 41 арк.

20. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1944 (Zvity, protokoly, spysky ta inshi materialy pro dijaj'nist' chytal'ni v misti Gorodok). – 69 арк.

21. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1940 (Protokoly zagal'nyh zboriv ta zasidan' chleniv filialu v misti Gorodok). – 103 арк.

**Panko O. I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines of the Lviv Institute of Economics and Tourism (Ukraine, Lviv), oksana-panko@ukr.net

### Activities of cultural and educational organizations in Horodok in the second half of XIX – the first half of XX century

*The article uses archival materials that cover the history of cultural and educational life of the city, the activities of Ukrainian cultural and educational societies.*

*The history of cultural-educational, religious, economic organizations and societies operating in the town of Horodok of Lviv region in the second half of XIX – the first half of the XX century.*

*The activity of one of the largest Ukrainian cultural and educational organizations – «Prosvita» – is analyzed. The reading rooms of Prosvita functioned as libraries, drama circles, choirs, public performances on national occasions, religious holidays, rehearsals devoted to actual problems of political, national and economic life.*

*Educational societies are covered, in particular, in the first half of the twentieth century. Ukrainian Pedagogical Society, «Ridna Shkola» Association, etc.*

*The religious organizations of the city of Horodok, as well as societies of sobriety actively advocated for the protection of the nation from the harmful influence of alcohol and smoking.*

**Keywords:** Horodok, history, national life, cultural and educational organizations.

\* \* \*

УДК 904:39(477.82)«15/17»

**Пословська А. В.,**

старший лаборант кафедри документознавства і музейної справи, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк), poslovska91@gmail.com

### КУЛЬТУРА ТА ПУБУТ ПІЗНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ВОЛИНИ (ЗА ДАНИМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛ)

*Охарактеризовано культурне життя та побут пізньосередньовічної Волині. Підтверджено, що у розвитку культури все більше проявились елементи західної, католицької культури, при збереженні політичних елементів східної, православної, у місцевого автохтонного населення. У живості збереглися прояви старої візантійської культури. Для пізньосередньовічної Волині цього періоду характерні значні зміни у побуті її мешканців. У цей час з'явилися нові системи обігріву житлових приміщень (кахлі). Археологічні джерела добре відображають зміни у харчуванні тогочасних людей, що відобразилось у поширенні тушиня. Помітною рисою нової побутової культури було поширення тютюнопаління, що археологічно зафіксовано знахідками керамічних чистин льюльок.*

**Ключові слова:** культурний розвиток, посвядження, церква Іоана Богослова, побут, кахлі, корчма, льюльки, археологічні джерела.